

FILANTROPIJA U SLUŽBI LJUDSKIH PRAVA

Autorice: Jagoda Novak i Marina Škrabalo¹

Značajke suvremene filantropije

Dok je izvorno značenje filantropije čovjekoljublje, odnosno altruističko djelovanje usmjereno na dobrobit drugih ljudi, suvremeno značenje i prakse filantropije odnose se na organizirana ulaganja u razvoj društva, zajednica, skupina i pojedinaca temeljena na načelima solidarnosti, uključivanja i suradnje. Time zaklade, kao specijalizirane organizacije za prikupljanje i raspodjelu dobara ulaze u suradničke odnose sa zajednicom, u ukupnom ciklusu djelovanja – od promocije vrijednosti i svrhe, preko prikupljanja sredstava, definiranja prioriteta, odlučivanja o tome tko će dobiti sredstva te provedbe i vrednovanja učinaka podržanih aktivnosti. Filantropija se odnosi na povezivanje aktiviranja i ulaganje raznolikih dobara – novca, materijalnih dobara, znanja, rada, vremena i društvenih kontakata, i to na dobrovoljnoj osnovi preko sektorskih granica, a sve češće i preko čvrste podjele na profitne i neprofitne djelatnosti. Naime, svrha filantropije je stvaranje dodane vrijednosti u pogledu resursa stavljenih na raspolaganje za aktivnosti koje pospješuju stvaranje dodane vrijednosti u pogledu zajedničkog i općeg dobra.

Stoga suvremena filantropija, uz klasičan donatorski pristup, sve češće uključuje i tržišne metode kojima se resursi oplođuju putem poduzetničkih pothvata, društveno i ekološki odgovornih investicija i kredita, pri čemu je krajnja svrha povećanje opsega resursa za ekonomske i društvene intervencije kojima je svrha opća, a ne samo privatna dobrobit. Isto tako, filantropija se integrira u širu sferu socijalne ekonomije utemeljene na ideji kružne solidarne razmjene i povezivanja resursa što šireg kruga dionika, gdje se brišu granice klasičnog odnosa donatora i primatelja donacija kao i razlike između poduzetništva i doniranja, a naglasak je na stvaranju zajedničkih dobara koja osiguravaju ekonomsku, društvenu i ekološku dobrobit zajednice i društva.

Ključne su odrednice filantropije, prema priručniku „Temelji moderne filantropije - - Nove perspektive za zaklade“² (1) dobrovoljni doprinos pojedinaca koji u skladu sa svojim idejama, kompetencijama odabire djelovati za opće dobro i oblikuje filantropski pothvat, kako u ulozi pružatelja, tako i u ulozi korisnika donacija, uz veliki prostor slobode odabira organizacijskih formata te bez prisile, što filantropiju razlikuje, ali i čini komplementarnom nezaobilaznoj funkciji socijalne države, utemeljenoj na ustavnim obvezama i prioritetima javnih politika cijele političke zajednice; (2) etička motivacija i orijentacija prema poboljšanju društva u skladu s određenim vrijednostima, za razliku od motivacije povećanja ekonomske ili političke moći,

FILANTROPIJA
OSLONAC ODRŽIVIH ZAJEDNICA

(3) afirmativnost odnosno aktivno podržavanje i promocija aktivnosti usmjerene na pozitivne društvene promjene; (4) univerzalnost filantropije u različitim kulturama kroz povijest koje su svaka na svoj način svojim normama podržavale i nagrađivale uzajamnost i nesebičnost i usmjerenost pojedinaca na dobrobit drugih i zajednice u cjelini i (5) darovanje ili milosrđe, odnosno spremnost na dijeljenje i davanje vlastitih dobara povrh računice izravnog troška i koristi, a u odnosu na vlastite vrijednosti i viziju šire, dugoročne dobrobiti zajednice.

Danas se filantropija ipak najčešće povezuje s udruživanjem resursa za dobro drugih ljudi, koje se ostvaruje kroz zakladništvo. Zaklade su pravni okvir kojim građani, poduzeća, državne i lokalne institucije dio imovine namjenjuju za ostvarivanje općekorisnih i/ili dobrotvornih svrha. Djelatnost zaklada je dobrovoljna i pripada području djelovanja civilnog društva. U suvremenome svijetu zaklade postaju dionici koji okupljaju istaknute građane/ke, podupiru i osnažuju rad određenih udruga i inicijativa civilnoga društva, ostvarujući time utjecaj na društvene procese, nudeći kreativna, brža i fleksibilna rješenja za sve složenije društvene probleme gdje isključivo djelovanje države nije dostatno, iako je naravno i dalje od presudnog značaja.

Zaklade su najrazvijenije u SAD-u, gdje zajedno s organizacijama civilnoga društva „odrađuju“ velik dio uloge socijalne države (zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih usluga) koje u Europi još uvijek u velikoj mjeri pruža javni sektor, pa danas devet od deset registriranih zaklada u svijetu imaju središnjice u SAD-u³, dok zaklade SAD-a zapošljavaju čak 6,3% aktivnog zaposlenog stanovništva, a u njima volontiraju deseci milijuna ljudi⁴. Ipak, u novije vrijeme značajno raste značaj zaklada i u europskim zemljama, a EU potiče prekogranično djelovanje europskih zaklada kao način adresiranja društvenih problema i nejednakosti unutar Europe ali i širom svijeta. Ovaj je trend logičan s obzirom na sve izraženije nejednakosti na globalnoj razini - među zemljama i regijama svijeta. Za udruge, socijalno poduzetništvo i humanitarne organizacije donacije privatnih zaklada postaju sve važnije u svrhu veće autonomije u odnosu na državu i političke uvjetovanosti te u svrhu veće fleksibilnosti djelovanja, budući da privatna ulaganja ne podliježu toliko rigidnim nadzornim mehanizmima kao ona javna gdje se imperativ transparentnosti i opravdanosti trošenja novca poreznih obveznika sve češće premeću u rigidne i spore birokratske procedure dodjele potpora i financijskog nadzora.

Specifičnosti i izazovi filantropije za ljudska prava

Nezavisne zaklade u velikom se broju oslanjaju na ljudska prava kao ishodište svoga djelovanja, često se odlučujući za jače podupiranje jedne, manjinske ili ranjive društvene skupine (djece, siromašnih, osoba s invaliditetom itd.) ili pak nekog društvenog problema (ostvarivanje prava na zdravlje, prava na obrazovanje, prava na zdrav okoliš, održivi razvoj, povećanje zapošljivosti itd.).

Projekt provodi Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva

Europska unija

Ovaj projekt financira Europska unija, a sufinancira Ured za udruge Vlade RH

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Centar za
Građanske
Inicijative
Poreč

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE BUJE
UNIVERSITÀ POPOLARE APERTA DI BUJE

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Zaklade za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva i ni na koji se način ne može se smatrati službenim stavom Europske unije niti Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

FILANTROPIJA
OSLONAC ODRŽIVIH ZAJEDNICA

Ipak, samo dio zaklada u svojoj misiji ima promicanje ljudskih prava pojedinca kao primarnu misiju, i zbog toga su te zaklade u posebno osjetljivom odnosu spram države/a u kojoj djeluju budući je država najčešći kršitelj ljudskih prava pojedinca, dok istodobno upravo ona treba osigurati zakladama zakonodavno, institucionalno i praktično okruženje za rad. Nisu stoga rijetki slučajevi izravnih ili neizravnih pritisaka na rad zaklada, njihove istaknute ljude, ili pak na organizacije i pojedince koje je zaklada podupirala u situacijama ili režimima s autoritarnim predznakom. Danas je pozitivan utjecaj zaklada za ljudska prava radi globalizacije i tehnološkog napretka izraženiji, brže vidljiv, a sredstava je više na raspolaganju, no isto tako izgledniji su globalni dosezi restrikcija ili prikrivenih opstrukcija rada takvih zaklada.

Rizik političke nepodobnosti zaklada za ljudska prava specifičan je izazov njihova djelovanja u odnosu na druge zaklade, a on može negativno utjecati na njihove kapacitete prikupljanja donacija od poslovnog sektora, ukoliko je on ovisan o državi, što je čest slučaj u uvjetima državnog klijentelizma i autokracije koje same po sebi generiraju kršenja ljudskih prava. Stoga se domaće zaklade za ljudska prava uvelike oslanjaju na solidarnost građana širom svijeta, podršku i partnerstva s međunarodnim zakladama i na napore osvještavanja i mobilizacije donacija i drugih oblika doprinosa građana u svojim sredinama.

Drugi važan izazov filantropije za ljudska prava danas nalazi se odgovoru na pitanje kako ne djelovati samo na posljedice, odnosno vidljive simptome ekonomske nejednakosti i nejednakosti šansi koja rapidno raste, već djelovati na dublje strukturalne uzroke nejednakosti i prevenirati eroziju ljudskih prava, kako građanskih, tako i socijalnih i ekonomskih koja se neupitno događa⁵.

Tu dolazimo do trećeg izazova filantropije za ljudska prava danas, a ono jest kako osnažiti dionike i korisnike donacija (udruge, inicijative, platforme, pojedince) da predlažu, aktivno zagovaraju i ustraju na spomenutim strukturnim pomacima, što podrazumijeva i određene promjene u filozofiji odlučivanja o donacijama u samim fondacijama, te potencijala suradnje i umrežavanja zaklada za ljudska prava s drugim društvenim akterima⁶.

Posljednji i najveći izazov je svakako zadržavanje povjerenja⁷, ne samo u „poštenje“ zakladništva za ljudska prava (koje nalaže potpunu transparentnost procedura i kriterija dodjele sredstava itd.), već prije svega povjerenja u smisao i učinak filantropskog djelovanja u eri brzog širenja i produbljivanja rodno, rasno, ekonomsko ili socijalno uvjetovanih društvenih nejednakosti unutar pojedinih društava i među zemljama svijeta, čije posljedice i građani i građanke Hrvatske uvelike osjećaju⁸.

Jedno od najobuhvatnijih recentnih istraživanja zakladništva za ljudska prava iz 2017. godine „Advancing Human Rights: Update on Global Foundation Grantmaking“ koje su proveli Foundation Centre i International Human Rights Funders Group⁹, a obrađuje rad 729 zaklada iz 50 zemalja u 2014. godini, iskristaliziralo je i nove elemente na koje suvremena filantropija za ljudska prava mora računati kreirajući svoje programe.

Projekt provodi Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva

Europska unija

Ovaj projekt financira Europska unija, a sufinancira Ured za udruge Vlade RH

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Zaklade za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva i ni na koji se način ne može se smatrati službenim stavom Europske unije niti Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE BUJE
UNIVERSITÀ POPOLARE APERTA DI BUJE

smart
SOCIJALNA MISAO I
KREATIVNA PRAKSA

FILANTROPIJA

OSLONAC ODRŽIVIH ZAJEDNICA

To su u prvom redu *razvoj tehnologije* koji omogućuje brže i jeftinije učenje, širenje informacija, znanja, vještina povezivanje boraca za ljudska prava na svim razinama, ali i kontrolu privatnosti i brojne zloporabe, te *globalna ekonomska kriza* koja s jedne strane znači mjere štednje i rezanje javnih troškova vezanih za ostvarivanje ljudskih prava, no s druge podiže opću svijest i rađa pokrete za zaštitu ljudskih prava i borbu protiv nejednakosti.

Istovremeno, vrlo problematične okolnosti su *jačanje negativnih utjecaja ne-državnih aktera* (od korporacija i financijskih institucija do militantnih i radikalnih skupina i organizacija) čiji su napadi na ljudska prava teški, a nemogućnost njihovoga nadzora otežava borbu, pa je stoga inovativno uključivanje ne-državnih dionika u debate o ljudskim pravima ogroman izazov.

Jednako tako novi je moment *pomicanje centara moći pa tako i donatora u zemlje tzv. „globalnoga Juga i Istoka“*, Kine, azijskih i arapskih zemalja, što nameće potrebu sve veće suradnje s donatorima u tome području, kao facilitiranja dijaloga vlada tih zemalja, donatora i OCD-a o ljudskim pravima., što je svakako globalni novum. U tom kontekstu, postoji rizik opadanja ulaganja u zaštitu ljudskih prava na području Europe gdje su državni mehanizmi zaštite ipak daleko razvijeniji, što ipak predstavlja veliki problem uzevši u obzir jačanje desnog nacionalističkog ksenofobnog i mizoginog populizma širom Europe. Elementi globalnog utjecaja velikog migrantskoga vala bit će, pretpostavljamo, analizirani u narednim istraživanjima, a vjerojatno će ukazati na važnost globalne filantropske suradnje koja uključuje podršku izbjeglicama duž migrantskih ruta sve do konačnih destinacija gdje je kronični izazov integracija.

Ovo je istraživanje donijelo i smjernice za unapređivanje programa u zakladama za ljudska prava, i to temeljem naučenih lekcija i preporuka intervjuiranih predstavnika zaklada širom svijeta.

Kako bi pospešile svoju održivost i društveni utjecaj, u suvremenom se kontekstu zaklade za ljudska prava trebaju:

- ✓ Jednostavno i razumljivo govoriti o ljudskim pravima kao neodvojivom dijelu svakodnevnoga života, izbjegavajući apstraktni i projektni diskurs;
- ✓ dosljedno primjenjivati pristup utemeljen na ljudskim pravima (rights based approach) u svojem ukupnom programu i načinu rada, zalažući se za univerzalna i nedjeljiva prava za sve te podržavajući sustavno propitivanje i razotkrivanje dubljih uzroka uskraćivanja ljudskih prava;
- ✓ snažnije razmjenjivati dobre prakse i koordinirati aktivnosti između zaklada za ljudska prava;
- ✓ tražiti nove izvore financiranja posebno u rastućim i brzo rastućim ekonomijama dotad srednje ili slabije razvijenih zemalja i napose manjim poslovnim subjektima i bogatim pojedincima;
- ✓ bliže se povezivati s drugim sektorima u zakladništvu - obrazovanjem, zdravljem, razvojnim i okolišnim programima i pronalaženjem zajedničkih programskih poveznica;
- ✓ temeljito pratiti i vrednovati učinke davanja donacija za zaštitu ljudskih prava na ciljne skupine, zajednice i društva, povrh kratkoročnih kvantitativnih pokazatelja izravnih rezultata podržanih aktivnosti.

Razvitak filantropije usmjerene na promociju i zaštitu ljudskih prava predstavlja važan prioritet, ali i izazov za osiguranje autonomije, održivosti i inovativnosti rada na zaštiti ljudskih prava u Hrvatskoj, s obzirom na veliku ovisnost ovog sektora o javnom financiranju na nacionalnoj i EU razini. Privatni izvori financiranja ne smiju niti mogu zamijeniti one javne, nužne za kontinuitet provedbe opsežnih programa podrške marginaliziranim skupinama izloženima diskriminaciji i socijalnom isključivanju.

Projekt provodi Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva

Europska unija

Ovaj projekt financira Europska unija, a sufinancira Ured za udruge Vlade RH

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Zaklade za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva i ni na koji se način ne može se smatrati službenim stavom Europske unije niti Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

FILANTROPIJA

OSLONAC ODRŽIVIH ZAJEDNICA

To se u prvom redu odnosi na pružanje besplatne pravne pomoći, strateške litigacije, stalne usluge psihosocijalne pomoći, i programi građanskog odgoja i obrazovanja.

S druge strane, filantropska mobilizacija privatnih resursa – građana i poslovnog sektora – ključna je za fleksibilno javno reagiranje na slučajeve kršenja ljudskih prava i osvještavanje javnosti, putem javnih prosvjeda, istraživačkog novinarstva i brzih zagovaračkih akcija u kojima nužno dolazi do konfrontacije sa strukturama vlasti. Isto tako, privatni novac omogućuje kriznu podršku žrtvama kršenja ljudskih prava, zviždačima i aktivistima pod pritiskom, kao i podršku novim i eksperimentalnim inicijativama pojedinaca, neformalnih skupina i novih udruga koje imaju pravo pokušati ali i ne uspjeti, bez čega ljudskopravaški aktivizam gubi na inovativnosti i kreativnosti.

Tijekom protekle dvije godine, u Hrvatskoj jača svijest o važnosti filantropije za ljudska prava. Posebno ohrabruje procvat domaćih donatorskih crowdfunding kampanji usmjerenih na potrebe marginaliziranih skupina, poput kampanji za pokretanje [Buba-bara iz Vinkovaca](#) koji zapošljava osobe s Downovim sindromom, kulinarsko-kulturne zadruge [Okus doma](#) koja zapošljava izbjeglice, trajne i masovne humanitarne akcije udruge [Are You Serious?](#), kampanje [RODA za nosiljke za djecu za majke izbjeglice](#) te kampanji [Dobri domaćini](#) i [Drugotna na sav glas!](#) Zaklade SOLIDARNA.

Zaklada [SOLIDARNA](#) prva je domaća, privatna zaklada za ljudska prava i solidarnost koju je vlastitim inicijalnim sredstvima pokrenulo 55 pojedinaca i šest udruga, a svrha joj je stvoriti nove, pouzdane mehanizme za doniranje i povezivanje novca, znanja, opreme i vremena te time širiti krugove solidarnosti među građanima kako bi svatko od nas uživao puninu svojih ljudskih prava. U svrhu učenja i razvitka SOLIDARNE, međunarodno je povezivanje sa srodnim, iskusnim zakladama dragocjeno, posebice putem [Mreže ARIADNE](#) koja okuplja preko 600 zaklada i filantropa za ljudska prava i društvene promjene širom Europe, spremnih na razmjenu znanja i partnerstva. Bez filantropske suradnje i solidarnosti - i to preko granica organizacija, gradova, država i tematskih područja - ljudskopravaški aktivizam u sredinama gdje su ljudska prava pod sve žešćim udarom, što je slučaj i u Hrvatskoj, teško može opstati.

Ovaj članak objavljen je u sklopu projekta „Filantropija – oslonac održivih zajednica“ financiranog iz programa IPA 2012 Poticanje inovativnih oblika filantropije u lokalnim zajednicama za potporu održivosti organizacija civilnoga društva

Projekt provodi Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva

Europska unija

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Zaklade za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva i ni na koji se način ne može se smatrati službenim stavom Europske unije niti Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

FILANTROPIJA

OSLONAC ODRŽIVIH ZAJEDNICA

IZVORI:

¹ Dr.sc. Jagoda Novak stručnjakinja je za ljudska prava s bogatim iskustvom u nizu međunarodnih organizacija i domaćim neovisnim institucijama (Centar za ljudska prava, UNICEF; Ured pučke pravobraniteljice). Marina Škrabalo upraviteljica je [SOLIDARNE - prve domaće zaklade za ljudska prava i solidarnost](#).

² Oehri, Dreher & Jochum [2014]: Fundamentals of Modern Philanthropy – New Perspectives for Foundations at: <http://www.myimpact.li>

³ Salazar, Noel : Top 10 Philanthropic Foundations: A Primer, <https://www.devex.com/news/top-10-philanthropic-foundations-a-primer-75508>

⁴ Europska zaklada za filantropiju i društveni razvoj, Zaklade u svijetu, , <http://europskazaklada-filantropija.hr/zakladnistvo/zaklade-u-svijetu/>

⁵ Epstein Korten, Alicia: Change Philanthropy: Candid Stories of Foundations Maximising Results trough Social Justice, Jossey-Bass Willy Imprint, 2009

⁶ Ibid.

⁷ Foundation Center and International Human Rights Founders Group: Advancing Human Rights - *Update on Global Foundation Grantmaking / Key findings 2017*. <http://humanrightsfunding.org/report-2017/>

⁸ Centar za mirovne studije: Geometar (ne)jednakosti: <http://nejednakost.cms.hr/>

⁹ Ibid.

Projekt provodi Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva

Europska unija

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Centar za
Građanske
Inicijative
Poreč

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE BUJE
UNIVERSITÀ POPOLARE APERTA DI BUJE

Ovaj projekt financira Europska unija, a sufinancira Ured za udruge Vlade RH

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Zaklade za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva i ni na koji se način ne može se smatrati službenim stavom Europske unije niti Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.